

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce: Historie léčby diabetu v českých zemích
Autor práce: Mgr. Jindřiška Krejčová
Vedoucí disertační práce: Doc. PhDr. František Dohnal, CSc.

Disertační práce Mgr. Jindřišky Krejčové s názvem „Historie léčby diabetu v českých zemích“ má rozsah 154 stran. Autorka při jejím koncipování využila 327 zdrojů literatury a pramenů. Disertační práce je rozčleněna standardním způsobem do kapitol, které logicky a přehledně ukazují historii léčby diabetu.

V úvodu autorka stručně mapuje stav poznatků o diabetu a stanovuje cíl práce: zpracovat studii, která by podrobně popsala příčiny, používaná léčiva a způsoby léčení jedné z nemocí, která provází lidské dějiny. Cíl práce byl velice dobře zvolený. Neexistuje práce, která by komplexně a uceleně zachytila dějiny léčby diabetu v českých zemích. Cíl práce mohl být šířeji uchopený, např. se autorka mohla v úvodu více zaměřit na rozsah poznatků o léčbě, tj. jak dalece byla a je problematika dějin léčení diabetu zpracována a zda vůbec existuje souborná vědecká práce věnovaná tomuto problému. Určitě uvedené poznatky měla. V tomto kontextu by více vynikla originalita disertace.

V teoretické části autorka shrnuje současné znalosti o léčbě diabetu. Poněkud rušivě působí vymezení typů diabetu, které autorka použila již v úvodu. Poznatky uvedené v úvodní teoretické části autorka rozšiřuje v kapitole 10 (Diabetes a současnost), kde navazuje na předcházející teoretické poznatky.

Další kapitola je věnována světovým dějinám léčby diabetu do roku 1921. Jde o zajímavou a nesporně přínosnou část práce. Autorka přehledně analyzuje léčbu od starověkého Egypta a Číny až do objevu insulínu. Na mnoha literárních zdrojích dokumentuje, že prakticky všichni léčitelé a lékaři znali pouze projevy nemoci (např. medová moč) a prakticky vůbec neznali její příčiny. Léčení bylo spíše intuitivní a vycházelo z poznatků jednotlivých léčitelů tehdejší doby (dieta, omezení příjmu sacharidů atd.). V kapitole jsou prezentovány poznatky mnoha léčitelů a lékařů počínaje Hippokratem, přes Galéna a Paracelsa. Je podrobně popsán vývoj léčby a postupné poznávání příčin diabetu. Stručně je uvedený objev insulínu, který byl východiskem k účinné léčbě. Potřebné by bylo určité shrnutí rozsáhlých dějin léčení do krátkého závěru. Přínosné by rovněž bylo rozčlenění dějin léčení do etap a vymezení mezníků v tisíciletých dějinách léčení diabetu.

Na úvodní historickou část navazují poznatky o léčení diabetu v Českých zemích do roku 1921 a v letech 1922 - 1945. Touto částí se autorka dostává k naplnění cíle disertace. Pro splnění dílčího cíle disertace, tj. historie léčby diabetu do roku 1921, autorka analyzuje poznatky 83 českých lékařů a vědců, včetně jejich polemiky s názory světových lékařů. Krok za krokem sleduje přínos jednotlivých lékařů, jejich názory, úspěchy i omyly v léčbě. Rozsah analyzovaných metod léčení jednotlivých lékařů je imponující. Je tak možné sledovat doslova krok za krokem dějiny léčení diabetu. V závěru kapitoly jsou stručně prezentovány první zkušenosti léčby s pomocí insulínu, čímž si autorka vytvořila úvod do další části práce.

Na předchozí část disertace navazují dějiny léčby diabetu v letech 1922-1945, nyní již s využitím insulínu. V obsáhlé analýze prací 74 lékařů a vědců objasňuje dějiny nové etapy v léčbě diabetu. Nezapomněla zmínit složitost získávání insulínu ze zemí, kde se přípravky s insulínem vyráběly a na postoje lékařů k přípravkům různých farmaceutických výrobců.

Zdrojem poznatků pro zpracování stěžejních kapitol byly především články uváděné v „Časopise lékařův českých“. ČLČ sehrál pro úspěšnou léčbu diabetu významnou roli. Publikované články a studie dokazují, že čeští lékaři měli k dispozici nejnovější poznatky o léčení onemocnění, které postihovalo stále větší část populace. Stručné zhodnocení významu lékařských (i farmaceutických) časopisů pro výměnu poznatků z léčby by nesporně bylo přínosem pro disertaci.

Na kapitolu, která mapuje léčbu diabetu ve světě do roku 2012, navazuje kapitola věnovaná léčbě diabetu v Československu do téhož roku. Znárodnění zdravotnictví, nová organizace řízení zdravotnictví, nárůst počtu diabetiků, strnulost socialistického systému, izolovanost od světa nesporně ovlivnila léčení. Přesto se léčba diabetu v Československu udržela na dobré úrovni především díky rozvinuté síti poraden a diabetických center. Autorka neopomněla (kapitola 10) uvést statistické údaje týkající se nárůstu počtu diabetiků, diabetických ordinací nebo počtu lékařů.

V samostatné kapitole autorka stručně zhodnotila roli farmaceutických firem, které vyráběly insulín a insulínové přípravky. I když to přímo nebylo v cílech disertace, jedná se o vhodné doplnění problematiky léčení diabetu.

Stejně jako dějiny farmacie, tak dějiny léčení diabetu, jsou dějinami činnosti lidí. Je přínosné, že autorka uvádí biografie třinácti významných diabetologů a ukazuje jejich roli v léčbě nemoci, která po staletí provázela lidstvo.

Hodnocení disertační práce:

1. Zvolené téma disertace je stále aktuální. Diabetes melitus patří mezi tzv. civilizační choroby a vzhledem ke změnám v životním stylu (málo pohybu, obezita atd.) se počet nemocných nesnižuje. Proto dějinné zkušenosti s léčbou jsou stále aktuální.
2. Cíl disertace byl splněný. Práce přináší nové poznatky o poznání složitosti léčby diabetu, uvádí přínos mnoha desítek českých a československých lékařů v boji s nemocí, která (dá se říci) po staletí provází lidstvo a se kterou lidstvo muselo vždy bojovat. Biografické údaje významných osobností vhodně doplňují disertaci.
3. Vedle přínosu lékařů v léčení diabetu je ukázáno nezanedbatelné místo a přínos československého farmaceutického průmyslu, který zvládl výrobu insulínu a dalších přípravků a dokázal pokrýt potřebu léčiv v Československu, které tak nebylo závislé na dovozu.
4. Neobyčejně rozsáhlý seznam literatury, který se ne vždy u disertací vyskytuje, svědčí o velmi dobrém zvládnutí práce s archivními a historickými zdroji.

Otázky do diskuse:

1. Každý dějinný proces (stejně jako poznání dějinné události) prochází vývojem, který není kontinuální, ale nalezneme v něm období klidu i skokového vývoje. Můžeme stanovit mezníky, které ohraničují, posouvají a zásadně mění naše poznatky. Existují takové mezníky, které zásadně změnily léčbu diabetu?
2. Objev insulínu byl pro léčení diabetu nesporným přínosem. Složitost aplikace, trvalá léčba do konce života znamená určitá omezení pro diabetiky. Rýsuje se nějaká nová metoda léčení, modernější, která bude znamenat obdobný zvrát v léčení jako objev insulínu?

Závěr:

Disertace Mgr. Jindřišky Krejčové „Historie léčby diabetu v českých zemích“ splňuje požadavky kladené na práce k získání titulu Ph.D. Disertační práci doporučuji k obhajobě a v případě úspěšné obhajoby doporučuji udělit autorce titul doktor ve zkratce Ph.D. podle § 47 zákona o vysokých školách č. 11/98 Sb.

V Brně 25. 11. 2014

Doc. PhDr. Karel Král, CSc.

